

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هریر ایچون
سنه لکی (۲۵۰) ، آلتی آیلنی
(۱۳۰) غروشدور.

[نسخه سی ۵ غروش ،
سنه لکی ۵۲ نسخه در .]

اداره خانه

باب عالی جاده سنه دائره مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسئله موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدله
یازیلر اعاده اولونماز .

کتابخانه

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته لقی مجموعه اسلامیه در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد خاکف

صاحب و مدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ۳۷۳

۳ محرم ۱۳۳۷

پنجشنبه

۱۰ تشرین اول ۱۳۳۴

جلد ۱۵

احکام دینیہ بی عبادات و معاملات، یا خود دیگر بر اصطلاح ایلہ احکام دینیہ و قضائیہ تقسیم ایتک طوغریدر . فقہاء عظام احکام دینیہ بی بیلہ جہ ایکی قسمہ تقسیم ایتشدر . نتہ کم مبسوط سرخسیدہ آداب القاضی بایندہ شویہ دینور : « والاصح انه لا بأس بان یفتی فی الماملات و العبادات فی مجلس القضاء و فی غیر مجلس القضاء ولل قضاء فتوی فی الحقیقہ » . کذا مفتی ایلہ قاضی نک نقطہ نظر لرینہ اشارت ایدرک مفتی نک نقطہ نظریہ کورہ ویرہ جکی حکملرہ احکام دینیہ ، قاضی نک نقطہ نظریہ کورہ ویرہ جکی حکملرہ احکام قضائیہ دیمکدہ جائزدر . نتہ کم کتب فقہیہ مزیدہ بویکی نقطہ نظرہ اشارت مقصدیلہ بعضاً « فیما بینہ و بین اللہ تعالی و فی القضاء » ، بعضاً « دیانۃ و قضاء » ، تعبیرلری قول اللہ تعالی . احکام دینیہ و قضائیہ تعبیرلری الفاظ مشککہدن اولغلہ بر طاقم افہانی غلطہ دوجار ایدیوردہ احکام دینیہ یا لکیز عباداتہ منحصردر دینیلور . فی الواقع برنجی معنایہ کلہ جک اولان احکام دینیہ عباداتہ منحصر اولور ایسہدہ ایکنجی معنایہ کلہ جک اولان احکام دینیہ نک جولانکامی معاملاتدر .

دیانت و قضایہ کورہ حکملرک آیری اولسنتک اسبابہ کاچہ اصول فقہدہ مصرح اولدینی اوزرہ بر لفظک مزجی و محتمل بولہ بیلیر . موجب قرینہ لی و قرینہ سر، نتیجی ، نتیجی نظر اعتبارہ آلدینی حالہ محتمل انحق قرینہ ایلہ ، نیت ایلہ نظر اعتبارہ آلدینی : کذا عقود شرعیہدہ بر ظاہر حال ، بردہ باطن حال وارددر . مثلاً بیعدہ ایجاب و قبول امر ظاہری ، رضائہ طرفین امر باطنیدر .

مفتی کرک عباداتہ ، کرک معاملاتہ بلا استثنای فتوی ویرہ بیلہ جکندن مفتی یا لکیز عباداتی (احکام دینیہ بی) تبلیغہ مقتدر اولان ذات دیمک اولیوب برنجی و ایکنجی مقالہ لر مزیدہ تشریح ایتدیکمز و جہلہ مفتی حکم امر ، ویغمبری بی مین اولان الفاظک معنایی بیلدیرن ، جناب حقہ فارشو عادہ مترجم کبی بولنان ، حکم حامی بیان ایدن بر ذات اولغلہ ہم عباداتی (احکام دینیہ بی) ، ہم معاملاتی (احکام قضائیہ بی) تبلیغہ مقتدردر . شو قد رکہ مفتی بچرد مخبر ، قاضی ملزم مجبر اولغلہ احکام قضائیہدہ (معاملاتہ) عینی بر حادثہدہ نقطہ نظرلری آیری اولور . مفتی حکم حامی بیان ایدہ جکی جہتلہ بینہ و بین اللہ حکم ایدر . مکلفک اظہارینہ ، نیتہ کورہ حکم ایدر . مکلفک اظہاری ، نتیجی ظاہرہ موافق اولسون ، اولسون اورایہ باقر ؛ مکلف حقنہ تورعاً احوط اولانی اختیار ایدر ، تنزہاً حکم شرعی بی بیان ایدر ، مکلفک ایشنی جناب حقہ تفویض ایلر . مکلف اظہارندہ صادق ایسہ مفتی نک اخبارینہ کورہ معاملہ اولنور . بالمکس مکلف اظہارندہ کاذب ایسہ مفتی نک حکمی اکا بر فائدہ ویرمز .

قاضی خصوصاتی فصل ، نزاعاتی قطع و طیفہ سیلہ موظف اولوب بین العباد حکم ایدہ جکی ، حکم خاصی انفاذ ایلہ جکی جہتلہ برکونا تہمتہ دوجار اولماق و خصمہ شبہہ ویرمامک ایچون مکلفک حالہ نظر ایدرک ظاہر حال ایلہ حکم ایتکہ محوردہ قاضی

یرلرندہ تکرر ایدن بولکہ نک تعین مآلنی قرآن بزم ذکا و تخمینمزہ بر اقامش ، مقصدی طوغریدن طوغریہ کنندی ایضاح ایتشد . جناب حق رحمت ایتسون ، امام ابن تیمیہ « الاکلیل فی المتشابه و التاویل » نام اثرندہ مسئلہدہ محتاج حل و تدقیق هیچ بر جهت بر اقامش شرطیلہ بیانات شافیہدہ بولمشد رکہ خلاصہ سی بروجہ آتیدر : « تأویل » لفظی قرآنک بر چوق یرلرندہ تکرر ایتکدہ و ہر تکرر ایدلہ یکی بردہ کلامک افادہ ایتدیکی معنی نہدن عبارت اولدینی سیاق کلام دلالتیلہ غایت واضح بر صورتدہ آکلاشیلمقدہدر . کلہ بعضاً اشراط ساعتہ ، شئون ، آخرتہ متعلق قرآن حکیمک خبر ویردیکی شیلرک و قوعی معنایی افادہ ایدرکہ شو آیت کریمہدہ افادہ ایتدیکی معنی بودر . « ولقد جئناکم بکتاب فصلان علی عام ہدی ورحمۃ لقوم یؤمنون ہل یبظرون الا تأویلہ یوم یأتی تأویلہ یقول الذین نسوہ من قبل قد جاءت رسل ربنا بالحق فهل لنا من شفعاء فیشفعوا لنا او نرد فنعمل غیر لذای کنا نعمل قد خسروا انفسہم و ضل عنہم ما کانوا یفترون »

عبدالعزیز چاوش

مترجمی : محمد شوکت

دیانت و قضاء

دیانت نامقدہ دیندارلق دیمکدر . اصطلاح فقہادہ معنایی بشقہدر . دیانت معاملات و قضایہ ، قابل اولہرق مسہ عملدر ، معناریدہ آیریدر . دیانت معاملات مقابلندہ اولہرق جمع صیغہ سیلہ دیانت صورتندہ قول اللہ تعالی ایسہ عبادات معنایی کلیر .

بو حالہ احکام دینیہ : عبادات ، تحت قضایہ داخل اولمیان احکام ؛ احکام قضائیہ : معاملات ، تحت قضایہ داخل اولان احکام دیمک اولورہ ؛ ہر ایکی احکام تحت فتوایہ داخلدر . دیانت قضا مقابلندہ قول اللہ تعالی ایسہ « ما بینہ و بین اللہ » معنایی اولوب احکام قضائیہدہ مستعملدر . بو حالہ دیانت : احکام قضائیہدہ عینی بر حادثہدہ مفتی نک نظر و تصدیق ؛ قضا : بو حادثہدہ قاضی نک نظر و تصدیق دیمک اولور . دیانتک معنایی تحت قضایہ داخل اولمیان احکام ، دیانتک معنایی تحت قضایہ داخل اولان احکامدہ مفتی نک نظر و تصدیق ، مابینہ و بین اللہدر . دیانۃ حکملر و بومعنایہ کلان احکام دینیہ : مکلف ایلہ ، مستفتی ایلہ جناب حق بیلندہ کی حکملر ؛ قضاء حکملر و بومعنایہ کلان احکام قضائیہ : بین العباد اولان حکملر معنایی کلیر . بنابرین احکام دینیہدن ایکی معنا آکلاشیلیر : بری عبادات ، یا لکیز فتوایہ داخل اولان احکام ، دیگر ی معاملات ہم تحت فتوی و ہم تحت قضایہ داخل اولان احکامدہ مفتی نک نظر و تصدیق ؛ تعبیر آخر ایلہ امور باطنہ اوزرہ بنا قلنان حکملر . بونک کبی احکام قضائیہدنہ ایکی معنی آکلاشیلیر : بری معاملات ، ہم تحت فتوی ، ہم تحت قضایہ داخل اولان احکام ؛ دیگر ی معاملات ، ہم تحت فتوی و قضایہ داخل اولان احکامدہ قاضی نک نظر و تصدیق ، تعبیر آخر ایلہ احوال ظاہریہ ، بتنی اولان حکملر .

مکلفک اظهارینه و نیتیه باقار. قاضی ظاهره بناءً حکم ایدہ جکندن کلامک موجبی ایله عامل اولور. قضا الزام اولغله محکومک حکم قاضی به امتثالی واجب اولور. محکوم حکم قاضیدن امتناع ایتک ایچون اصلاً معذور اولماز. حکم قاضی واقبه مطابق ایسه قضا هم ظاهره، هم باطناً نافذ اولور. محکوم حکمی ترک ایدرسه دنیا ده، آخرتده، مؤاخذه اولور. حکم قاضی واقعه مطابق اولرسه بالا جماع ظاهره، نافذ اولور. محکوم آنی ترک ایدرسه دنیا ده مؤاخذه اولور. باطناً نافذ اولمسی، محکوم آنی ترک ایتدیکی صورتده آخرتده مؤاخذه اولومسی حقنده اختلاف وارددر.

مفتی تترها حکم ایدہ جکندن مکلفک نیتیه باقهرق کلامک محتملی ایله عامل اولور. مفتی مکلفک نیتیه باقهرق فتوی ویرر، مکلف حقنده ده اخفیف اولان ایله حکم ایدر. بالعکس قاضی مکلفک نیتیه باقمایه جکندن مکلف کلامک محتملی نیت ایلش اولسه بیله بوجهت آنفا بیان اولندیی اوزره مکان تهمت اولغله مکلفک نیتیه مقرون اولان محتمل ایله اکتفا ایتمز، خلاف متعارف اولانه اعتبار ایلمز. مکلفک نیتیه کنی، اعتقادنده کی بیلمز، مکلف حقنده ده شدید اولان ایله حکم ایدر. مکلفک خلاف متعارف اولان سوزی مجرد نیتیه مبنی مفتی طرفندن تصدیق اولندیی حالده قاضی طرفندن تصدیق اولونماز. مکلف برلفظی نیتی ایله موجبدن محتمله صرف ایتک دیلرسه دیانه یعنی مفتی به لدای المراجعة بینه و بین الله اولقی اوزره سوزی تصدیق اولور؛ فقط قضاء یعنی قاضی به مراجعتله لدی المرافعه سوزی مسموع و معتبر اولماز. مکلف موجب، ظاهر کلامه نیت ایدرسه و یا خود لفظک محتملی نیت ایدوب ظاهرده اکا مخالف اولماز ایسه هم دیانه و هم قضاء سوزی مسموع و معتبر اولور.

بویله جه تحت قضایه داخل اولان احکامده عینی حادثه ده مفتی ایله قاضی نک قوللری، حکملری هم آیریلیر، هم برلش بیلیر، حتی چوقی یرده برلشیر. بویخی بعض امثله ایراد ایدرک ایضاح ایدم :
۱ — زوج زوجسه « سن طالقسین » دیوب طالق لفظندن بریاغدن، برقیددن ازاده سین، معناسی قصد ایتسه دیانه. طلاق واقع اولمز. چونکه زوج لفظک محتملی قصد ایتشدرد. فقط قضاء طلاق واقع اولور. چونکه بومعنی بلا قرینه خلاف ظاهر در، زوج کلامی صریح اولان معناسدن متعارف اولان معناسه صرف ایتشدرد.

۲ — زوج زوجسه « سن بوشسین » دیوبده بوش بینلی معناسی قصد ایتسه ینه دیانه طلاق واقع اولماز، فقط قضاء طلاق واقع اولور. چونکه بوش بینلی اولقی لفظک محتملیدر، موجبی دکلدر، ظاهره مخالفدر.

۳ — زوج زوجسه عدده مقرون اوله رق اوچ کره « بوشسین » و یا طالقسین، دیسه هم قضاء، هم دیانه طلاق واقع اولور. چونکه

اوچ کره رفع قید و یا بوش بینلیک متصور اولمغله کلام لغو اولور، مکلفک سوزی قید نکاحه حل اولور.

۴ — زوج طلاق ایله شتم قصد ایتسه قضاء طلاق واقع اولور ایسه ده دیانه طلاق و انع اولماز. چونکه طلاق ایله شتم معناسی قصد اولونمق خلاف متعارفدر. خلاف ظاهر در. قاضی اکا اعتبار ایتمز. فقط مفتی شتم قصد ایتدیکنی بیله یکندن کلامی محتمله، خلاف متعارفه حل ایله زوجک نیتیه باقهرق عدم طلاق ایله حکم ایدر.

۵ — زوج « سن طالقسین » دیسه، یا خود زوج « بوشسک و طالقسک » لفظلرینک معنارینی بیلمسه زوجک سوزی دیانه تصدیق اوله رق عدم طلاق ایله حکم اولور ایسه ده قضاء سوزی تصدیق اولونماز. چونکه زوج طلاق قصد ایتدیکندن مفتی انک نیتیه کوره عدم طلاق ایله حکم ایدر. فقط قاضی بومعنایی بلا قرینه ظاهره مخالف بولندیغندن نیتیه باقهرق طلاق ایله حکم ایدر. شاید زوج معناسی بیلیر ایسه، لفظی ده محتمله صرف ایتماش ایسه هم دیانه هم قضاء طلاق واقع اولور.

۶ — برکسه « استطاعت اولور ایسه کلیم » دیسه یمین ایتسه مانع معتبر بولونمقسزین مثلاً خسته اولمقسزین و یا سلطان طرفندن منع اولونمقسزین کلسه قضاء دیانه یمینده حاث اولور. اکر طلاق و یا عتاقی بوشرطه یعنی استطاعتی اولور ایسه کلسه تعلیق ایلش ایسه طلاق و یا عتاقی واقع اولور.

چونکه استطاعت صحت اسباب و سلامت آلات معناسنه صرف اولور. بومعنی متعارف اولمغله مطلق ذکر اولورسه بومعنی قصد اولور؛ فقط مکلف « بن استطاعت حقیقه یعنی علم کلامده بیان اولندیی وجهله فعالت مترتب اولندیی استطاعته، فعله مقرون اولان قدرت حقیقه ینه نیت ایلش ایدم » دیسه سوزی دیانه تصدیق اولونماز. چونکه استطاعت عرفده سلامت آلات و صحت اسباب معناسه اطلاق اولونمغله استطاعتک ظاهری، موجبی بومعنادر. قدرت حقیقه بلا قرینه خلاف ظاهر در، محتملیدر.

بعض فقهایه کوره استطاعت بالاشترک هرایکی معنایه اطلاق اولندیغندن، هرایکی معنی معنای حقیقی، ظاهر، موجب اولمغله مکلف معنای حقیقی به، موجب، ظاهر نیت ایلش اولدیغندن سوزی هم دیانه، هم قضاء تصدیق اولور ایسه ده مذهب راجحه کوره قدرت حقیقه معناسی معنای حقیقی اولسه بیله، مکلف معنای حقیقی ینه قصد ایتسه بیله بخصوصه معناردن برینی تعیین ایدم چک قرینه دن خالی اولدینی زمان صحت اسباب و سلامت آلات معناسنده استعمالی متعارف اولمغله قدرت حقیقه معناسی خلاف متعارف اوله جکندن ینه سوزی قضاء تصدیق اولونماز.

۷ — مکلف هیچ بر مفعول ذکر ایتیه رک « بیر ایسه و یا کیر ایسه

مجنونك بوفعلی حقنده معصیتی داعی اولمادینی حلاله منكراتدن معدوددر. آنجق سیئات شرعیه دن معدود بولنان فعل مذکورك آخره سرایتی موجب اولماق ایچون صبی ایله مجنونك در حال منعلری جهته کیدیلور.

۲ — منكرك حالاً موجود بولمسیدر. بناء علیه مجلس عیش وعشرتیه خاتمه ویرمش اولان برکسه نك حقنده حسب معامله سی تطبیق اولماز. بویکیر حقنده کی صورت معامله مقام امره عائددر. آحاد ایچون بونده وظیفه وصلاحت قالمشدر. آنجق کیجه نك حلولیه برابر اشبو معصیتك تکرار اجراسنه قالدیشه جفی خال و شانسندن نمایان اولدینی تقدیرده بویله کیسه لرك وعظ ونصیحت کی وسائطه مراجعت صورتیه منعلری جهته کیدیلور. معصیتی مرتکب بولندیغنی انکاره قالدیشدیغنی صورتده وعظ ونصیحتدن دخی صرف نظر اولور. چونکه مرتکبک معصیتی انکار ایتسنه قارشو وعظ ونصیحتده دوام ایتک مرتکبک حقنده سوء ظن معناسنی افاده ایدم جکی وبرمسلم حقنده سوء ظنده بولنق جائز اولمادیغنی امور معلومه دندر.

۳ — منكرك محتسبک نظرنده تجسسسه حاجت براتیجق درجده ظاهر اولمسیدر. شو حلاله خانه نك قیوسی قیادوب داخلنده معصیتله مشغول بولنان برکیسه نك علمنده تجسسات اجراسنه قالدیشاق جائز دکلددر. چونکه جاب حق (ولاتجسسوا...) آیت کریمه سیله تجسسی نهی ایتشددر.

روایت اولورکه حضرت عمر رضی الله عنه برکون برکیسه نك دیواردن آشیق صورتیه خانه سنه کیوبج ایچروده بر معصیت مکروهه ایله مشغول اولدیغنی کورمش و بناء علیه علمنده حکم شرعینک اجراسنه قالدیشاق ایسته مش ایسه ده اوکیسه مشارالیه حضرت ترینه خطاباً: یا عمر اکر بنندن برمعصیت واقع اولدیه سنندن اوچ معصیت صدور ایتدی: (ولاتجسسوا) امر الیه سیله تجسس نهی اولنش ایکن علمنده تجسسده بولندیکز. (وادخلوا البیوت من ابوابها الخ) آیت جلیله سی حکمنه توفیقاً قابودن کیرمه کز لازم کلیرکن دیواری آشورق ایچری کیردیکز. (ولاتدخلوا بیوتاً غیر بیوتکم حق تستأمنوا وتسلموا علی اهلها) نص جلیلی میدانده ایکن سلام دخی و برمه دیکز، دیدی. بونک اوزرینه حضرت عمر رضی الله عنه کندوسنه توبه ایتدیرمک صورتیه حقنده عقوبت شرعیه نك اجراسندن صرف نظر ایتمش اولمله برابر برکون منبر اوزرنده اولدیغنی حلاله بومسئله ده اصحاب کرامک رأی لرینه بالمراجعه: (امام المسلمین بالذات برمنکری مشاهده ایدرسه مرتکبی حقنده حد شرعی اجرا سنه صلاحیتی وارمیدر؟) سؤالی ایراد ایتمش اولماسنه بناء، حضرت علی طرفندن بوبابده برعدلاک رؤیتی کافی اولمایوب ایکی عدلاک وجودی مقتضی بولوندیغنی جوابی ویرلمشدر.

بویله اولمله برابر سرخوش اولان کیسه لرك نعره وصیحه سی

اولسون «دیوبده» بن برشیته نیت ایتمش ایدم «دیه نیتی صحیح اولماز، قضاء ده، علی الاصح دیانده هر هانکی برشی ایسه شرط تحقق ایدر، یمنده حاکم اولور. شافعی یه کوره نیتی دیانده صحیح اولور. مذهب حنفیه جه مختار اولان مذهب کوره دیانده صحیح اولماز. چونکه نیت ملفوظده احتمالی تعین ایچون اولمله طعام، ثوب تنصیباً مذکور دکلددر، نیت محله تصادف ایتامشدر. آرتق نیت لغو اولور. [تنصیباً مذکور اولیان نظر تخصیص قبول ایتز. چونکه عموم و خصوص الفاظک اوصافدندر. معانی نك دکل غیر ملفوظ، تقدیراً مذکور اولانر تعمیم، تخصیص، تقیید قبول ایتز.]

آنجق اکل مأکول، لبس ملبوس اقتضا ایتکله مأکول و ملبوس تقدیراً مذکور اولور و اکل و لباسک مقتضای اولور. اصول فقهده بیان اولندیغنی اوزره مقتضالرده حنفیه جه عموم بولونماقده بالاقضا ثابت اولان معنی تحتنده کی افرادک کافه سنه شامل اولماقده مقتضانک تخصیصه احتمالی یوقدر. آنده نیت تخصیص لغودر. شافعی یه کوره مقتضاده عموم بولنمله مقتضانک تخصیصده احتمالی وارددر، بونده نیت لغو اولماز. فقط خلاف ظاهر اولدیغندن مکلفک سوزلری قضاء تصدیق اولونماز.

۸ — مکلف مفعول ذکر ایدم «طعام یر ایسه» و یا لباسی کیر ایسه... اولسون «دیوبده» معین بر طعامی و یا معین بر لباسی قصد ایتمش ایدم «دیه سوزی دیانده تصدیق اولور. چونکه طعام و لباس لفظلری تنصیباً مذکوردر و قابل تخصیصدر. نیت صحیحدر. فقط قضاء تصدیق اولونماز. چونکه بلاقرینه خلاف ظاهردر. کوریلورکه حکم دیانی ایله حکم قضائیلر آنجق احکام قضائیه ده، اوراده ده آنجق کلامک موجب و احتمالی اولان یرلرده آریلور، حتی چوق کرده برلشور. مکلف حقنده حکم دیانی لر حکم قضاء یلردن ده زیاده خفیف اولور. شاید مسامحات دینی آرا نه جق ایسه آنی احکام قضائیه ده دکل، احکام دیانیه ده آرا ملیدر.

ازمیرل

اسماعیل حق

امر بالمعروف، نهی عن المنکر

— ۴ —

محتسب فیه وتعبیر آخرله منكر دينيان فعل ممنوع ایچونده دُرُت شرط نظر اعتباره آلمشدر:

۱ — فملاک حد داتنده منكراتدن اولمسیدر. بوعبارده معصیت کله سی ذکر اولنمایوبده منكر دينيلمسی منكر تعبیرینک معصیت تعبیرندن اعم اولمسیندن ناشیدر. چونکه بعض احوالده معصیت موجود اولمادیغنی حلاله منكر موجوددر. مثلاً مسکرات استعمال ایدن برصینک و یا